

آیین نامه انضباطی پیشنهادی سوء رفتارهای پژوهشی: یک پژوهش کیفی

نوذر نخعی^۱، حمید نجفی پور^۲، علی اکبر روحانی^۳، شاهرخ رفتاری^۴، مینا مبشر^{۵*}، فاطمه حسینی^۶

۱. دکترای تخصصی پزشکی اجتماعی، دانشیار گروه پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات فیزیولوژی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران
۲. دکترای تخصصی فیزیولوژی، استاد گروه فیزیولوژی، مرکز تحقیقات فیزیولوژی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران
۳. دکترای تخصصی کودکان، استادیار گروه پزشکی اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران
۴. کارشناسی ارشد حقوق، کارشناس دفتر حقوقی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران
۵. دانشجوی دکترای تخصصی اخلاق پزشکی، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، کارشناس مرکز تحقیقات علوم اعصاب دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران
۶. کارشناسی ادبیات فارسی، کارشناس ارشد پژوهشی، دفتر پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران

● دریافت مقاله: ۸۸/۷/۲۵ ● پذیرش مقاله: ۸۹/۲/۱۴

زمینه و هدف: به نظر می‌رسد تعداد موارد سوء رفتار پژوهشی رو به افزایش است. لذا تدوین آیین نامه‌های انضباطی بیش از پیش ضرورت یافته است. هدف از این مطالعه پیشنهاد و تدوین آیین نامه‌ای به منظور تبیین انواع سوء رفتار پژوهشی و نحوه رسیدگی به آن است.

روش کار: در این پژوهش کیفی، سه نشست توافقی برگزار گردید. در هر نشست ۵ تا ۶ فرد صاحب نظر در حیطه‌های مرتبط شامل یک استاد دانشگاه با تجربه کافی مدیریت پژوهشی، دو صاحب نظر در زمینه اخلاق حرفه‌ای و دو کارشناس خبره در امور حقوقی شرکت نمودند. هر جلسه به مدت ۱/۵ تا ۲ ساعت به طول انجامید. بر پایه جستجوی وسیع متون و تجارب شخصی در دو جلسه اول انواع مختلف سوء رفتار پژوهشی تبیین گردید و در نشست سوم توافقی بر سر رده‌بندی سوء رفتارهای پژوهشی به عمل آمد.

یافته‌ها: در مجموع ۴۸ نوع سوء رفتار پژوهشی شامل ۱۶ نوع خفیف، ۲۲ نوع متوسط و ۱۰ نوع شدید مشخص و تعریف گردید که بر اساس شدت آن، مجازات‌هایی از "اخطار و احضار شفاهی" تا "بازنشستگی زودتر از موعد با تقلیل مرتبه یا پایه" تعیین گردید. در نهایت چند پیشنهاد توسط اعضای نشست ارائه شد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش، انواع سوء رفتارهای پژوهشی و نحوه برخورد با هر یک را تبیین نمود که خود می‌تواند بستری برای تنظیم آیین‌نامه کشوری و مطابق با فرهنگ بوده و همچنین مبنایی برای مداخلات پیشگیرانه باشد.

کلید واژه‌ها: سوء رفتار پژوهشی، تقلب، پژوهش‌های زیستی پزشکی، اخلاق

* نویسنده مسؤول: معاونت پژوهشی، چهار راه سمیه، کرمان، ایران

مقدمه

اگر چه از چاپ اولین ژورنال علمی که در سال ۱۶۶۵ میلادی در لندن صورت گرفت ۳/۵ قرن می‌گذرد، ولی تمایل به چاپ مقالات از اواخر قرن بیستم سیر شتابان به خود گرفت، به طوری که نیوتون هیچ مقاله‌ای نداشت و تأکید داشت که در مقالاتش اسمی از وی نیاید، همچنین تعداد مقالات اینشتین از چند عدد تجاوز نمی‌نمود (۱). هرچند گسترش ارتباطات و پیشرفت تکنولوژی در ایجاد این شتاب مؤثر بوده است ولی نقش محوری مزایای جنبی پژوهش از جمله ارتقا شغلی، پرستیژ و موارد مشابه را نمی‌توان کتمان نمود (۲).

در سال‌های اخیر سرعت چاپ مقالات پژوهشگران ایرانی در مجلات بین‌المللی سرعت فزاینده‌ای داشته است این موضوع مرهون عوامل متعددی بوده است که مهمترین آنها برنامه‌ریزی‌ها و راهکارهای مسئولین دولتی می‌باشد. (۳). در سال ۱۹۷۲ میلادی تنها یک مقاله از ایران در ISI نمایه شده بود در حالی که در سال ۲۰۰۰ میلادی این رقم به ۱۴۰۰ رسید (۳). به موازات رشد تولید علم در ایران دو آفت مهم در تقابل با این سیر صعودی در حال رشد می‌باشند. اول تحریم‌ها و محدودیت‌هایی که از سوی کشورهای غربی در حال اعمال و رو به گسترش است و می‌تواند سبب کندی رشد تولید علم و نشر مقالات شود (۴) و دوم رشد سوء رفتارهای پژوهشی که می‌تواند باعث بدنامی کشور و پژوهشگران ایرانی در محافل بین‌المللی گردد (۵). در این راستا می‌توان به نامه‌ای که در مجله Nature به چاپ رسیده است اشاره نمود (۵). این در حالیست که در ماه‌های اخیر از داخل (۶) و خارج (۵، ۷، ۸) به هر قصد و نیت، پیکان‌ها به سوی مقالاتی که توسط ایرانیان در مجلات بین‌المللی به چاپ رسیده نشانه رفته است. این سوء رفتارها تنها به کپی برداری محدود نمی‌شود بلکه جعل داده‌ها را نیز شامل می‌شود (۹) و جای هیچ دفاعی را باقی نمی‌گذارد.

آکادمی ملی علوم آمریکا سوء رفتار در محیط دانشگاهی را به سه دسته کلی تقسیم می‌نماید: الف) سوء رفتارهای شغلی از

قبیل اشکال و خطا در امر تدریس، ب) سوء رفتارهای عمومی از قبیل اختلاس و مزاحمت‌های جنسی و ج) سوء رفتارهای پژوهشی (Research misconduct) (۱۰).

از سوء رفتار پژوهشی تعاریف گوناگونی ارائه شده است که یکی از معتبرترین تعاریف آن عبارت است از: «رفتار عمدی و یا سهوی یک پژوهشگر که خارج از چارچوب اصول اخلاقی و علمی باشد» (۱۱). بنا به اذعان صاحب‌نظران فریب‌کاری در پژوهش (Research fraud) در بسیاری از رشته‌ها و در اکثر کشورها اندمیک یا بومی است (۱۲) و وقت آن رسیده است که به جای «جاروب نمودن آشغال‌ها به زیر فرش» تحقیقات گسترده‌تری روی این موضوع به عمل آید (۱۳).

اگرچه تقلب‌های علمی و کپی برداری در حوزه تولید علم تنها مختص ایران نیست، ولی با توجه به شواهد و قرائن به دلیل وجود استرس ارتقا، اصرار و الزام مسئولین بر انتشار مقاله به عنوان یکی از شاخص‌های ارزیابی عملکرد اعضای هیأت علمی و مدیریت دانشگاه‌ها و نیز منافع جنبی برای ارتقای پژوهشگران و همچنین دسترسی آسان به بسیاری از منابع از طریق اینترنت که به منزله یک شمشیر دو لبه عمل می‌کند (۱۴)، انتظار می‌رود در صورت عدم انجام اقدامات پیشگیری کننده سیر سوء رفتارهای پژوهشی در سال‌های آینده رو به فزونی گذارد.

در ایران تنها یک مقاله چاپ شده وجود دارد که در آن به بررسی فراوانی سوء رفتارهای پژوهشی پرداخته و در آن نظرات دانشجویان سال آخر پزشکی در مورد ارتکاب سوء رفتارهای پژوهشی در تدوین پایان نامه و فراوانی نسبی آن پرداخته شده است (۱۵). در این مطالعه دستکاری نتایج و جعل داده‌ها به ترتیب در ۴۰ و ۳۷ درصد موارد گزارش گردیده که ارقام بسیار هشداردهنده‌ای است. از سوی دیگر نویسندگان چنین نتیجه‌گیری نمودند که بین یک چهارم تا نیمی از پایان نامه‌ها نتایج مخدوش شده دارند و بین ۱۵ تا ۴۵ درصد پایان نامه‌ها فقط بر روی کاغذ آمده و در واقع پژوهشی انجام نشده است (۱۵). نتایج نگرش سنجی این مطالعه نیز

بسیار تأمل برانگیز بود، به طوری که تنها ۴۴ درصد دانشجویان تکمیل جعلی پرسش‌نامه توسط خود اینترنت را (به جای تکمیل آن توسط شرکت کنندگان در مطالعه) مردود دانستند و کمتر از نیمی از آنان تحریف داده‌های خام و دستکاری نتایج آماری را کاری غیر موجه می‌دانستند. یکی از مهمترین توجیه‌ها در این موارد این پاسخ است که "همه این کار را می‌کنند" یا "انجام این امور دیگر عادی شده است" (۱۳، ۱۶). پژوهشگران در این مطالعه چنین ابراز داشته‌اند که "اگر یافته‌های این تحقیق قابل تعمیم به کل کشور باشد و نظر به آن که هیچ راهکار قابل قبولی در جهت مهار آن توسط دانشگاه‌های علوم پزشکی و وزارت بهداشت و درمان به صورت رسمی ارائه نگردیده است همچنان باید شاهد روند رو به افزایش آن باشیم" (۱۵). شاید بتوان گفت که این هشدار در بسیاری از سطوح عملاً به وقوع پیوسته است.

بهره گیری از راهکارهای علمی و نظارتی به منظور کنترل کیفیت پژوهش‌ها و برخورد جدی (رویکرد اعمال قانون) با افراد خاطی (اعمال قانون) یکی از راه‌هایی است که به منظور پیشگیری و مهار سوء رفتارهای پژوهشی پیشنهاد می‌گردد (۱۷). البته گسترش فرهنگ راستگویی و صداقت (رویکرد ارزشی) و پرداختن به امور فرهنگی نیز همواره باید مد نظر باشد (۱۷). به علت اهمیت موضوع اخیراً معاونت محترم فناوری وزارت متبوع از پژوهشگران در زمینه تدوین آیین نامه انضباطی در خصوص نحوه برخورد با موارد سوء رفتارهای پژوهشی دعوت نموده است و در همین راستا با عنایت به عدم وجود آیین نامه‌ای در این خصوص، این پژوهش با استفاده از آیین نامه‌های انضباطی موجود در مورد کارکنان و اعضای هیأت علمی در موارد غیر پژوهشی، ضمن تبیین انواع سوء رفتارهای پژوهشی و بهره جستن از نظر افراد مجرب و اهل فن به این مهم می‌پردازد.

روش کار

در این مطالعه به روش توافقی مراحل زیر انجام شد:

- در مرحله اول افراد شرکت کننده در جلسات تبادل نظر با توجه به تخصص به شرح زیر انتخاب گردیدند:
- ۱- یک نفر با سابقه بیش از ۲۰ سال شرکت فعال در هیأت رسیدگی به تخلفات اعضای هیأت علمی و کارکنان که به مفاد قانونی و آیین نامه‌های موجود اشراف کامل داشت.
- ۲- یک نفر کارشناس حقوقی دارای ۱۰ سال تجربه خدمت در دفتر حقوقی دانشگاه و همچنین سابقه مشارکت فعال و آشنا به امور مرتبط با پژوهش دانشگاه.
- ۳- یک نفر پژوهشگر برجسته و با سابقه درخشان پژوهشی و دارای مرتبه استادی که بیش از ۱۰ سال سابقه مدیریت امور مرتبط با پژوهش داشت.
- ۴- یک نفر مدرس اخلاق در پژوهش که سال‌ها سابقه تدریس و مطالعه در موارد مرتبط با سوء رفتارهای پژوهشی در سطح استان و منطقه را داشت.
- ۵- یک نفر پژوهشگر که دارای تحصیلات آکادمیک اخلاق در پژوهش و سابقه تدریس اخلاق در پژوهش بود.
- ۶- یک نفر کارشناس پژوهشی با بیش از ده سال سابقه کار در دفتر پژوهشی دانشگاه و آشنا به امور اداری و روند اجرایی طرح‌ها.
- در تدوین آیین نامه از مفاد آیین نامه‌های مشابه کشورهای توسعه یافته (۲۴-۱۷) نیز در تعیین شدت و ضعف کدهای انضباطی، استفاده گردید.
- سپس با استفاده از روش توافقی (۲۶، ۲۵) و برگزاری ۳ دور (راند)، مصادیق سوء رفتارهای پژوهشی، سطح بندی آن از نظر شدت و تعیین مجازات‌های احتمالی هر یک به شرح ذیل تنظیم گردید.
- در دور اول، در ابتدا مجری طرح به استناد متون معتبر فهرستی از مصادیق سوء رفتار پژوهشی به همراه تعاریف آن ارائه و در اختیار حاضرین در جلسه گذاشت و از حاضرین خواسته شد که اگر موارد دیگری در ذهن دارند بیان نمایند. در ضمن اگر برخی از مصادیق از نظر محتوایی یا نگارشی نیاز به بازنگری دارد اعمال شود. به علاوه از آنان خواسته شد که تا

(مصوب بهمن ۱۳۸۷) و آیین‌نامه اجرایی آن، سوء رفتارهای پژوهشی در سه رده خفیف، متوسط و شدید قرار گرفت. پس از آن طی یک نشست کارشناسی تکمیلی با در نظر گرفتن شدت جرایم، مجازات‌های متناسب با هر یک در قالب یک طیف در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

در مجموع پس از ۳ نشست کارشناسی و بررسی گسترده متون، ۴۸ مورد سوء رفتار پژوهشی مشخص گردید و در سه رده خفیف، متوسط و شدید قرارگرفت (جدول ۱).

برگزاری جلسه بعدی روی این فهرست تفکر نمایند و نظر تکمیلی خود را اعلام نمایند.

در دور دوم فهرست بازنگری و تکمیل شده به اعضای جلسه داده شد و تک تک موارد قرائت و بر اساس وفاق جمع، کلیه اصلاحات مورد نظر جمع اعمال و مقرر گردید اعضا پس از مطالعه قوانین و مقررات و متون مرتبط موجود، سوء رفتارهای پژوهشی را از نظر شدت، سطح‌بندی نمایند.

در دور سوم با عنایت به مجازات‌های مندرج در قانون مقررات انتظامی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴ و دو بند الحاقی

جدول ۱: طبقه بندی انواع سوء رفتار پژوهشی بر حسب شدت

۱- نوع خفیف
۱- تغییر لفظی جملات دیگران و به نام خود قلم دادن (Paraphrasing). ۲- کپی برداری از خود: استفاده از عبارات، اطلاعات و یافته‌های منتشر شده قبلی خود بدون ارجاع (Self-plagiarism). ۳- الگوبرداری: استفاده از ساختار مقاله دیگران - حتی نامرتب - جهت تنظیم مقاله خود، به نحوی که کپی برداری به حساب آید (Templating). ۴- نداشتن تأییدیه کمیته اخلاق در موارد لزوم. ۵- عدم گزارش داده های اذست رفته. ۶- گزارش نکردن حذف داده های پرت (Ignoring outliers without declaring it). ۷- انتشار نتایج حاصل از تحلیل های بعدی بدون گزارش شیوه حصول آن (Publication of post hoc analysis without declaring it). ۸- جستجوی ناکامل و ناکافی متون قبل از ارائه پروپوزال. ۹- تغییر در روش اجرای پژوهش بدون اطلاع مبادی ذیربط در مورد پژوهش های غیر کارآزمایی بالینی. ۱۰- سوء رفتار با حیوانات آزمایشگاهی. ۱۱- اضافه نمودن نام دیگران به عنوان مؤلف به صورت بده بستان یا (Admiration authorships). ۱۲- اضافه نمودن نام دیگران به عنوان مؤلف به عنوان لطف یک جانبه یا افزودن پیشکشی (هدیه ای) نام دیگران (مثلا جهت به جا آوردن حق استاد و شاگردی یا مواردی مشابه) (Gift authorship). ۱۳- امتناع از درج نام خود به عنوان مؤلف، علی رغم استحقاق (Ghostwriting). ۱۴- عدم رعایت تقدم و تاخر اسامی نویسندگان در مقاله یا کتاب (Authorship misordering). ۱۵- ارسال همزمان یک مقاله به چندین مجله داخلی (Shotgunning). ۱۶- بخش بخش نمودن نتایج یک پژوهش و تدوین چند مقاله از یک پژوهش به منظور افزودن تعداد مقالات خود، بدون توجه علمی (Salami-slicing).
۲- نوع متوسط
۱- عدم گزارش داده های اذست رفته در کارآزمایی های بالینی. ۲- گزارش نکردن حذف داده های پرت در کارآزمایی های بالینی ۳- عدم گزارش عوارض دارو در کارآزمایی های بالینی (Not including data on side effects in a clinical trial). ۴- انجام پژوهش بر روی انسان بدون اخذ رضایت آگاهانه. (Conducting research on humans without informed consent). ۵- تعارض منافع: عدم اظهار موضوع هنگامی که ارتباطات شخصی (حب و بغض) یا منافع مالی بر عملکرد با قضاوت نویسنده، داور یا سردبیر تأثیر گذارد (Not disclosing a conflict of interest). ۶- استفاده از اعتبارات مالی مصوب یک پژوهش خارج از مفاد قرار داد (در موارد غیر پیمانکاری). ۷- عدم انجام تعهداتی که هنگام عقد قرارداد توسط مجری طرح امضا می گردد. ۸- ندادن حق الزحمه به کسانی که نامشان در بخش هزینه پرسنلی آمده است، به رغم انجام وظایف پیش بینی شده و استحقاق آنها. ۹- تغییر در روش اجرای پژوهش بدون اطلاع مبادی ذیربط. ۱۰- درخواست مواد و وسایل اضافی و غیر ضروری در طرح های تحقیقاتی. ۱۱- وادار نمودن دیگران به افزودن نام فردی به عنوان مؤلف یا همکار در طرح های تحقیقاتی بدون آنکه حق وی باشد (Coercion authorship). ۱۲- افزودن نام دیگران به منظور موجه نشان دادن مقاله به اعتبار اسم آنان. ۱۳- چاپ و انتشار دوباره تمام یا بخشی از مقاله منتشر شده خود در مجله، اینترنت، روزنامه و موارد مشابه داخل کشور بدون اخذ مجوز ناشر اول یا رعایت ضوابط ناشر اول. ۱۴- نیاوردن نام اشخاصی که به عنوان مؤلف ذیحق بوده اند در لیست

ادامه جدول ۱

مؤلفان (Not attributing other authors). ۱۵- ارسال همزمان یک مقاله به چندین مجله خارجی. ۱۶- ارسال مجدد چکیده مقاله به سمینار یا کنگره در حالی که قبلاً در سمینار یا کنگره دیگری ارائه شده باشد. ۱۷- ارائه مجدد پروپوزال برای پژوهشی که قبلاً خود یا شخص دیگری انجام داده است. ۱۸- عدم مراقبت از انسان‌ها در برابر خطرات احتمالی ناشی از تحقیق. ۱۹- اعمال هرگونه تطمیع و اغوا در کسب رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش. ۲۰- عدم رعایت حقوق مادی و معنوی سازمان مربوطه در ارائه گزارش یا اعلام نتیجه تحقیقات. ۲۱- افشای اطلاعات مربوط به آزمودنی و فراهم نمودن شرایط رازداری به طوری که آزمودنی دچار زیان مادی یا معنوی گردد. ۲۲- عدم اخذ رضایت کتبی از ولی قانونی گروه‌های صغار، عقب مانده ذهنی، مبتلایان به زوال عقل و بیماران روان پریش در تحقیق بر روی آنها
۳- نوع شدید
۱- داده سازی یا ساختن داده یا اطلاعات (Fabrication). ۲- تحریف یا تغییر دادن نتایج به دست آمده از یک پژوهش (Falsification). ۳- کپی برداری علمی - ادبی کار دیگران را به نام خود قلم دادن، بدون آنکه به این موضوع اشاره شود. (Plagiarism) استفاده از عین عبارات، افکار دیگران، و یا مطالب الکترونیک دیگران (کپی برداری مطالب الکترونیک) (Cyberplagiarism) از مصادیق آن می باشد. (حداقل تعداد کلمات در مراجع از ۷ تا ۱۱ آمده است). ۴- وارد نمودن خسارت به اموال منقول و غیر منقول دولتی بطور عمدی در هنگام انجام پژوهش. ۵- معدوم یا دستکاری نمودن تجهیزات، مواد، داده ها و اطلاعات پژوهشی دیگران. ۶- ارباب یا آزار شخصی که سوء رفتار پژوهشی دیگران را گزارش نموده است. ۷- چاپ و انتشار دوباره تمام یا بخشی از مقاله منتشر شده خود در مجله، اینترنت، روزنامه و موارد مشابه خارج کشور بدون اخذ مجوز ناشر اول یا رعایت ضوابط ناشر اول (Self-plagiarism). ۸- کپی برداری موضوع پژوهش یا پروپوزال دیگران. ۹- اعمال هرگونه اجبار و تهدید در کسب رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش. ۱۰- عدم جبران صدمه جسمی، زیان مادی یا معنوی که در پی انجام تحقیق بر آزمودنی تحمیل شده است

در این مطالعه بر اساس نظر توافقی اعضای شرکت کننده موارد مجازات سوء رفتارهای پژوهشی تعیین گردید (جدول ۲).

جدول ۲- موارد مجازات سوء رفتارهای پژوهشی

ردیف	مجازات
۱	اخطار و احضار شفاهی
۲	اخطار کتبی با درج در پرونده
۳	توبیخ کتبی با درج در پرونده
۴	کسر حقوق و مزایای دریافتی تا یک سوم، از یک تا سه ماه
۵	تعلیق رتبه از یک سال تا دو سال
۶	تنزل یک تا دو پایه به مدت یک تا دو سال
۷	انفصال موقت از یک ماه تا یک سال
۸	بازخرید خدمت
۹	اخراج از دانشگاه یا مؤسسه آموزشی یا تحقیقاتی مربوطه
۱۰	اخراج از مؤسسه متبوع و محرومیت از پذیرش در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور
۱۱	انفصال دائم از خدمات دولتی
۱۲	معرفی فرد به هیأت ممیزه جهت ممانعت از ارتقا یا دریافت پایه سالیانه
۱۳	تنزل مقام و یا محرومیت از انتصاب به پست‌های حساس مدیریتی
۱۴	تغییر جغرافیایی محل خدمت از یک تا پنج سال
۱۵	بازنشستگی زودتر از موعد با تقلیل مرتبه یا پایه

• براساس رأی هیأت بدوی انتظامی رسیدگی به تخلفات اعضای هیأت علمی سوء رفتارهای پژوهشی با درجه خفیف مشمول مجازات های شماره یک تا سه گردند. بدیهی است در این گونه موارد رئیس دانشگاه مستقیماً می تواند یکی از سه مجازات را اعمال نماید.

• با رأی هیأت رسیدگی انتظامی سوء رفتارهای پژوهشی با درجه متوسط مشمول مجازات‌های شماره چهار تا هفت گردند.

• با رأی هیأت رسیدگی انتظامی سوء رفتارهای پژوهشی با درجه شدید مشمول مجازات‌های شماره هشت تا ۱۵ گردند.

سپس موارد مجازات به استناد قانون و مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴، در ۱۱ بند به شرح ذیل تنظیم شد و بندهای ۱۲ تا ۱۵ نیز توسط گروه پیشنهاد گردید که در قالب مجازات‌های شدید به فهرست مجازات‌ها اضافه شوند.

در مورد تعیین مجازات برای سوء رفتارهای پژوهشی

پیشنهاد گردید:

بحث و نتیجه گیری

روش توافقی جهت تنظیم دستورالعمل‌های کشوری و ملی یک روش مورد قبول محافل علمی و کشورهای توسعه یافته است (۲۷). در این پژوهش ضمن تعیین مصادیق سوء رفتارهای پژوهشی (۴۸ مورد) مجازات‌های هریک در قالب یک طیف تبیین گردید.

بر اساس قانون مجازات اسلامی فصل پنجم ماده ۵۲۳، در رابطه با تعریف جعل آمده است: "جعل و تزویر عبارتند از ساختن نوشته، یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی و غیر رسمی، خراشیدن، یا تراشیدن یا قلم بردن، الحاق یا محو، یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تأخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر یا بکار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر اینها به قصد تقلب". بر اساس قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۴۸/۱۱/۱۱، ماده ۱ تعریف مؤلف چنین است: "از نظر این قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند "پدید آورنده" و به آنچه از راه دانش یا هنر و یا ابتکار آنان پدید می‌آید، بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان و ظهور و یا ایجاد آن به کار رفته "اثر" اطلاق می‌شود و بر اساس ماده ۲ آن "اثرهای مورد حمایت این قانون به شرح زیر است :

۱- کتاب و رساله و جزوه و نمایشنامه و هر نوشته دیگر علمی و فنی و ادبی و هنری

۲- اثر فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد.

۳- هر گونه اثر مبتکرانه دیگر که از ترکیب چند اثر از اثرهای نامبرده در این فصل پدید آمده باشد و بر اساس ماده ۲۳ هر کسی تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدید آورنده، بدون اجازه او یا عالماً یا عامداً به نام شخص دیگری غیر از پدید آورنده نشر یا پخش یا عرضه کند، به حبس تأدیبی از شش ماه تا ۳ سال محکوم خواهد شد". لذا در قانون هرگونه جعل، ناپسند و مشمول مجازات قلمداد شده و کپی برداری از اثر دیگران نیز مشمول مجازات‌های سختی است. با عنایت به مفاد این قانون

و الهام گرفتن از قانون و مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴ و همچنین قانون الحاق دو بند به آن ماده (۷) که در جلسه هشتم بهمن ماه ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۷/۱۱/۱۶ به تأیید شورای نگهبان رسید، سوء رفتارهای پژوهشی بر حسب شدت رده‌بندی شدند. بر اساس الحاقیه اخیر دو مورد زیر نیز به مصادیق تخلفات اعضای هیأت علمی افزوده شد:

- تخلف از ضوابط و مقررات اخلاق در پژوهش‌های علوم پزشکی که از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و بر اساس کدهای حفاظت آزمودنی انسانی مورد تأیید وزارتخانه اعلام می‌گردد.

- سوء استفاده از مالکیت معنوی یافته‌های پژوهشی نظری و عملی دیگران که قبلاً نتایج آنها منتشر و یا به ثبت رسیده است.

گفتنی است به استناد این قانون "رئیس دانشگاه و یا مؤسسه آموزش عالی و تحقیقاتی می‌تواند بدون مراجعه به هیأت رسیدگی انتظامی مجازات‌های مندرج در بند ۳-۱ را در مورد اعضای هیأت علمی متخلف اجراء کند. اجرای مجازات‌های مندرج در بندهای بعدی موکول به رأی هیأت رسیدگی انتظامی است و مجازات‌های بند ۴ و بندهای بعدی ماده ۸ این قانون قابل پژوهش در هیأت تجدید نظر می‌باشد".

همچنین "در صورت تکرار تخلف و اثبات آن عضو هیأت علمی خاطی به اشد مجازات پیش‌بینی شده در آن درجه محکوم خواهد شد و هر گاه مجازات قبلی اشد مجازات اعمال شده در درجه مربوط باشد، عضو خاطی به حداقل مجازات درجه بعد محکوم خواهد شد، به نحوی که در هر حال از مجازات محکومیت قبلی شدیدتر باشد". به منظور ارائه دیدگاه کلی به خوانندگان این نوشتار پیرامون مقوله تخلفات اداری، کلیاتی در مورد انواع تخلفات در سیستم‌های دولتی و نحوه تعیین مجازات برای آن به شرح ذیل که عیناً از کتاب "مدیریت

• باید بر زمینه‌های پیشگیری از تخلف، بیشتر از رسیدگی بر تخلف تأکید شود (اصل پیشگیری مقدم بر درمان). با توجه به این که یکی از علل ارتکاب سوءرفتار پژوهشی استرس‌ها و فشارهای وارده از سوی سیستم می باشد (۲۸)، حتی المقدور بایستی از این استرس‌ها (همچون پایه سالیانه، ارتقاء، چاپ مقاله) کاسته شود. همچنین کارگاه‌های آموزش اخلاق در پژوهش جهت اعضای هیأت علمی با گستردگی و الزام بیشتری برگزار گردد.

در پایان توصیه می‌شود به موازات تنظیم راهکارهای کنترل سوءرفتارهای پژوهشی، مطالعه‌ای در جهت تعیین علل این سوءرفتارها با هدف فراهم سازی بستر پیشگیری از چنین تخلفاتی فراهم آید.

این پژوهش ۴۸ مورد سوءرفتار پژوهشی و مجازات هر یک را تبیین نمود که می‌تواند مبنایی برای تنظیم آیین‌نامه کشوری و مداخلات پیشگیرانه باشد.

سپاسگزاری

بدین وسیله مؤلفین مقاله از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمان جهت تصویب طرح مربوطه به شماره ۸۷/۱۷۳ و تأمین بودجه آن کمال تشکر را دارند.

References

1. Claxton LD. Scientific authorship: Part 2. History, recurring issues, practices, and guidelines. *Mutat Res* 2005; 589 (1): 31-45.
2. Claxton LD. Scientific authorship: Part 1. A window into scientific fraud? *Mutat Res* 2005; 589 (1): 15-30.
3. Osareh F, Wilson CS. Collaboration in Iranian scientific publications. *Libri* 2002; 52: 88-98.
4. Habibi G, Rashidi A, Feldman MD. Emerging concerns about Iran's scientific and medical future. *Lancet* 2006; 368 (9540): 985.
5. Butler D. Iranian paper sparks sense of déjà vu. *Lancet* 2008; 455(7216): 1019.
6. Professors against plagiarism, 2009; Available From: URL: <http://www.profs-against-plagiarism.BlogSpot.Com>. [In Persian]
7. Meshorer E. Iran is sixth, not second, in Middle East publication list. *Nature* 2006; 44 (7109): 271.
8. Ravanshad M, Mahboudi F, Sabahi F, Bayanolhagh S. Indeterminate human immunodeficiency virus western blot results in Iranian patients with discordant screening assay results. *Saudi Med J* 2006; 27(8): 1130-3.
9. POISE Study Group, effects of extended-release metoprolol succinate in patients undergoing non-cardiac surgery (POISE

منابع انسانی پیشرفته " (۲۴) برداشت شده است، در سایت مجله قابل دسترسی است.

آنچه که در بخش یافته‌های این پژوهش در مورد انواع تخلف، درجه‌بندی تخلفات از نظر شدت، انواع مجازات‌های پیش‌بینی شده و تطبیق دادن مجازات‌ها با تخلفات بیان گردید، پیشنهاداتی است که توسط گروه محققین این پژوهش ارائه شد و به این علت که از قوانین موجود کشور استخراج شده‌اند نیاز به مصوبه مجدد ندارند بجز در مورد بندهای ۱۲ تا ۱۵ جدول انواع مجازات که باید به مراجع قانونی پیشنهاد گردند و یا بتوان در متون قانونی دیگر مصداق آنها را پیدا کرد که احتمالاً کارشناسان حقوقی وزارت متبوع قادر به کمک در این زمینه باشند. البته ذکر این نکته لازم است که مجازات‌های پیش‌بینی شده جنبه صد در صد قطعی ندارد. پیشنهاد می‌گردد:

- در تعیین مجازات، سهوی یا عمدی بودن خطا، کیفیت کار خاطی و سابقه کار وی در نظر گرفته شود.
- اقدامات انضباطی باید بیشتر جنبه ارشادی داشته باشد تا جزایی. به این مفهوم که هدف از تنبیه، اصلاح اعمال ناشایست افراد است نه انجام قصاص و رساندن فرد به سزای اعمالش، زیرا مجازات هدف نبوده، بلکه وسیله‌ای برای تغییر و اصلاح رفتار فرد است.

- trial): A randomized controlled trial (Web appendix 1: Quality control procedures). Available From: URL: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6T1B-4SGXYN6-d0.
10. Bolton PA. Scientific ethics, 2008; Available From: URL: <http://www.bccmeteorites.com/misconduct-planetary.html>.
 11. Gilbert FJ, Denison AR. Research misconduct. Clin Radiol 2003; 58 (7): 499-504.
 12. Ranstam J, Buyse M, George SL, Evans S, Geller NL, Scherrer B, et al. Fraud in medical research: An international survey of biostatisticians. Cont Clin Trials 2000; 21 (5): 415-27.
 13. Lock S. Lessons from the Pearce affair: Handling scientific fraud. BMJ 1995; 310 (6994): 1547-8.
 14. Zittrain J. Saving the internet. Harv Bus Rev. 2007; 85 (6): 49-59.
 15. Nakhaee N, Nikpour H. The study of medical students working in deception research thesis and frequency of compiling it. SDME 2005; 2 (1): 10-7. [In Persian]
 16. Eysenbach G. Medical students see that academic misconduct is common. BMJ 2001; 322 (97297): 1307.
 17. Alpher H. How can research integrity be best achieved? Materials Today 2008; 11 (4): 60.
 18. The COPE Report 1999. Guidelines on good publication practice. Hum Reprod 2001; 16 (8): 1783-8.
 19. Ethical conduct of research and research misconduct, 2007; Available From: URL: www.bc.edu/offices/policies/meta-elements/doc/policies/IV/4-210-020.pdf.
 20. The University of New South Wales. Procedures for handling allegations of research misconduct, 2009; Available from: http://www.policy.unsw.edu.au/procedure/handling_allegations_of_research_misconduct.pdf
 21. The University of Manchester, code of practice for dealing with complaints of misconduct in research, 2008. Available From: URL: <http://www.campus.manchester.ac.uk/medialibrary/policies/allegations-misconduct-research.pdf>
 22. Office of Reach Integrity (ORI), 2009. Available From: URL: <http://www.ori.dhhs.gov/misconduct>.
 23. Engleman Hall, Wing A, Room A. Graduate studies Office of Reach Integrity (ORI), 2009; Available From: URL: www.southernct.edu/grad/research/officeofresearchintegrityori.
 24. Farhadi A. Advanced human resource management. 1st ed. Tehran: Management Medicine Institute of Idea Development; 2007. [In Persian]
 25. Jones J, Hunter D. Qualitative research: Consensus methods for medical and health services research. BMJ 1995; 311(7001): 376-80.
 26. Fink A, Kosecoff J, Chassin A, Brook RA. Consensus methods: Characteristics and guidelines for use. Am J Public Health 1984; 74 (9): 979-83
 27. Vella K, Goldfrad C, Rowan K, Bion J, Black N. Use of consensus development to establish national research priorities in critical care. BMJ 2000; 320 (7240): 976-80.
 28. Penslar RL. Research ethics: Cases and materials. Bloomington: Indiana University Press; 1995.

Proposing Disciplinary Charter of Research Misconduct: a Qualitative Study

Nouzar Nakhaee¹, Hamid Najafipour², Aliakbar Rohani³, Shahrokh Raftari⁴, Mina Mobasher⁵*, Fatemeh Hasani⁶

1. Specialist in Community Medicine, Associate Professor of Community Medicine Dept., Physiology Research Center, Kerman University of Medical sciences, Kerman, Iran

2. Ph.D. in Physiology, Professor of Physiology Dept., Physiology Research Center, Kerman University of Medical sciences, Kerman, Iran

Specialist in Pediatrics, Assistant Professor of Community Medicine Dept., Kerman University of Medical sciences, Kerman, Iran

3. M.Sc. in Law, Expert in Juridical Office, Kerman University of Medical sciences, Kerman, Iran

4. Ph.D. Candidate of Medical Ethics, Medical History and Ethic Center, Tehran University of Medical Sciences, Expert in Neuroscience Research Center, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

5. B.Sc. in Persian Literature, Senior Research Expert, Research Office, Kerman University of Medical sciences, Kerman, Iran

• Received: 17 Oct, 2009 • Accepted: 4 May, 2010

Background & Objective: The number of research misconduct cases seems to be increasing so the need for developing a disciplinary charter of research misconduct is felt more than ever. This study was aimed to propose and develop a charter to determine types of research misconduct and dealing with them.

Methods: In this qualitative study, three consensus rounds were conducted. Each round consisted of five to six qualified experts with related specialties. They included one member of academic staff with sufficient experience in research management, two experts in professional ethics, and two experts in legal affairs. Each session lasted for 1.5 to 2 hours. Based on an extensive literature review and personal experiences, the different types of research misconduct were extracted in the first two sessions and in the third round, agreement on classification of research misconduct was made

Results: In general, 49 types of research misconduct were explored and defined including 17 mild, 22 moderate and 10 severe ones. Based on the severity of each type, an appropriate penalty like "verbal warnings and summons" to "early retirement with reduced payment base" was determined. Finally the expert panel made some comments.

Conclusion: The results of this study revealed different types of research misconduct and dealing with them. Such an understanding can lead to a better design of national charters compatible with Iranian culture and it can also be as a base for preventive interventions.

Key words: Research misconduct, Fraud, Biomedical research, Ethics

*Correspondence: Department for Research Affairs, Somayeh Crossroad, Kerman, Iran

• Tel: 0341-2264225

• Fax: 0341-2264196

• Email: mobasher@razi.tums.ac.ir